

Wagener, Terje: *The History of Nordic Relative Clauses*. (Trends in Linguistics 304.) Berlin/Boston: Walter de Gruyter, 2017. 412 sidor. ISBN 978-3-11-049557-7.

Anmäld av David Håkansson

Den relativa satsfogningen utgör ett klassiskt studieobjekt inom språk-historisk forskning, och till raden av tidigare nordistiska undersökningar (bl.a. Klockhoff 1884, Wenning 1941, Lindblad 1943 och Stroh-Wollin 1997) kan nu läggas ytterligare ett viktigt bidrag: Terje Wagensers *The History of Nordic Relative Clauses*. Verket utgör en omarbetad utgåva av doktorsavhandlingen "The history of Norwegian relative clauses" som Wagener försvarade vid Universitetet i Oslo i februari 2014. Själva utgångspunkten för studien bildar relativsatskonstruktionerna i de nordiska fornspråken (främst fornvästnordiska), och därefter diskuteras relativsatsernas senare historia mot bakgrund av i första hand norska och i andra hand danska data. Vissa utblickar görs också mot det svenska språkområdet medan utvecklingen i isländska inte behandlas.

The History of Nordic Relative Clauses består av sammanlagt 18 kapitel som fördelar sig på två klart skilda delar: en synkronisk och en diakronisk. Egentligen är det nog inte omöjligt att urskilja ytterligare en del: en mer inledande och allmän. I den första delen – den synkroniska som huvudsakligen ägnas åt relativsatser i de nordiska språkens äldre skeden – återfinns nämligen också ett resonemang om hur relativsatser avgränsas och definieras (kapitel 2) samt en mer renodlat teoretisk diskussion där författaren behandlar satsvärldiga modifierare utifrån den generativa grammatikens ram (kapitel 3). Dessa två kapitel är förstås av intresse även i ett bredare sammanhang och hade enligt min mening med fördel kunnat bilda en egen del tillsammans med de inledande resonemangen i introduktionen (som nu saknar kapitelnummer).

I den första delen ges i ett mycket kort kapitel 4 (5 sidor) en översikt över relativsatsernas struktur i ett historiskt perspektiv. Även om sök-ljuset i denna översikt riktas mot fornvästnordiska är förstås resonemangen många gånger tillämpliga även på de övriga nordiska fornspråken, vilket författaren också framhåller. Därefter blir dock framställningen mer renodlat inriktad på fornvästnordiska förhållanden, även om det måste framhållas att även data från de andra nordiska språken, då främst danska, ibland dras in i bilden. Lejonparten av den första delen

ägnas åt relativkomplexet med särskilt fokus på fornvästnordiska *sá* (kapitel 5). I det följande kapitlet dryftas frågan huruvida *sá* ska betraktas som ett relativt pronomen, och författaren – som argumenterar för att så inte är fallet – anknyter härigenom till tidigare diskussioner av denna fråga. Vidare behandlas i kapitel 7 fria (eller appositionella) relativsatser, och författaren diskuterar här bl.a. huruvida denna satstyp överhuvudtaget förekom i de nordiska fornspråken. I två förhållandevis korta kapitel behandlas i del 1 avslutningsvis relativsatser med lokal (kapitel 8) respektive temporal betydelse (kapitel 9).

I den andra delen – den diakroniska – behandlas dels olika typer av relativsatsinledare, dels relativsatser utan inledare. Vad beträffar relativsatsinledare diskuteras bl.a. pronomen som *hvilkin*, *huar* och *huat* (kapitel 11), och författaren återkommer här till flera av de frågor som behandlades i kapitel 7, främst frågan om fria relativsatser. I ett kort kapitel 12 behandlas – något mindre ingående – *then* som relativsatsinledare i norskan, innan perspektivet vidgas till en diskussion av relativa subjunktioner i ett mer jämförande nordiskt perspektiv. De resterande kapitlen i del 2 ägnas (med undantag från den avslutande sammanfattningen) alla åt oinledda relativsatser. Med tanke på att sådana konstruktioner har fått förhållandevis liten uppmärksamhet tidigare utgör författarens behandling av dessa från ett flertal olika synvinklar ett välkommet tillskott.

Som jag redan har berört spelar norska och danska relativsatser den mest framträdande rollen i studien, och avgjort störst uppmärksamhet riktas mot data från norska texter. Det blir tydligt redan i del 1 där författaren redovisar sina studier av relativsatser från 1200- och 1300-talen. Empiriskt bygger denna del på studier av fornvästnordiska och forndanska texter. De fornvästnordiska texterna är *Konungs skuggsjá*, *Gamalnorsk homiliebook*, *Óláfs saga ins helga*, *Laxdæla saga* samt två kristenrättsliga texter (AM 68 4° samt AM 78 4°). Författaren har också inkluderat det fåtal av västnordiska inskrifter som finns tillgängliga via *Sammordisk runtextdatabas*. De forndanska texterna utgörs båda av lagtexter: *Eriks sællandske lov* samt *Jyske lov*. Det forndanska materialet är visserligen mer begränsat, men det går inte att friskriva sig helt från intrycket att detta också behandlas något styvmoderligt i resultatredovisningen. Över 50 sidor ägnas t.ex. åt relativkomplexet i fornvästnordiska medan de forndanska resultaten redovisas på 10 sidor – dessutom inte i ett eget kapitel utan som en del av kapitel 5: "Referential properties of Old Norse relative complexes". Författaren anger i inledningen till verket

att det danska materialet har tillkommit i samband med revideringen av avhandlingen, och det framstår inte alltid i mitt tycke som så väl integrerat i helheten. Och den som vill veta något om fornsvenska förhållanden – inte orimligt med tanke på bokens titel – finner ofta bara hänvisningar till tidigare undersökningar eller handboks litteratur. Samma obalans återkommer i del 2 där relativsatserna behandlas i ett diakroniskt perspektiv. Författaren arbetar här med primärdata från *Diplomatarium Norvegicum* medan danska och svenska data i regel hämtas från sekundärkällor. Titeln på verket motsvarar därmed inte helt det faktiska innehållet. Givet att mycket av den tidigare nordistiska forskningen om relativsatser har behandlat svenska data framstår inte författarens prioritering som oskälig, men genom en underrubrik hade framställningens fokus tydligare kunnat klargöras. Tyvärr finns det också en viss glidning i syftesformuleringen. På första sidan anges att syftet med *The History of Nordic Relative Clauses* att ge ”a diachronic analysis of the relative clause construction and its various aspects in the Nordic languages, with a special emphasis on Norwegian and (to a somewhat lesser extent) Danish”, samtidigt som det i bokens avslutning framhålls att också svenska relativsatser har varit en del av syftet: ”The aim of this book has been to present and analyse the evolution of relative clauses throughout the recorded history of the Nordic languages, with the emphasis on Norwegian followed by Danish and Swedish (in that order)” (s. 394). Helt klart är den första syftesformuleringen mer överensstämmande med bokens faktiska innehåll.

Viktiga ledtrådar till vår förståelse av den relativa satsfögoningen kan ofta hämtas från talspråket eftersom dialekternas relativkonstruktioner gärna skiljer sig från motsvarande konstruktioner i standardspråket. Talspråksdata får dock ingen särskild uppmärksamhet i *The History of Nordic Relative Clauses*. Wagener konstaterar istället att ”Norwegian dialects [...] differ very little, or not at all, from Standard Norwegian” (s. 395). Eftersom tidsperspektivet genomgående är så långt i studien är det väl på sätt och vis begripligt att frågan om eventuella skillnader mellan dialekt och standardspråk inte kan ges något större utrymme, men i ett fall tror jag dock att talspråksdata hade kunnat tillföra en ytterligare dimension åt framställningen. Det gäller de oinledda relativsatserna som ägnas omfattande utrymme i del 2. I de danska ömålen och i sydsvenskt talspråk kan (eller i alla fall kunde tidigare) relativsatser vara oinledda på ett sätt som saknar motsvarighet i standardspråken (se vidare Ejskjær 1964; Håkansson 2012). Nu nöjer sig Wagener med att konstatera att oinledda rela-

tivsatsen inte förekommer i de moderna nordiska språken ”with the possible exception of certain Swedish and Danish dialects” (s. 401). Det är synd att perspektivet just på denna punkt begränsas med tanke på den rika diskussion av oinledda relativsatsen i de nordiska språken som i övrigt återfinns i bokens kapitel 14–17.

Syftet med *The History of Nordic Relative Clauses* är brett, och det finns inget direkt övergripande forskningsproblem som bildar underlag för undersökningen. De teoretiska inslagen är med undantag av de mer generella resonemangen i kapitel 2 och 3 inte heller påfallande. Den breda ansatsen gör vidare att innehållet bitvis kan upplevas som något spretigt och som läsare kan man ibland sakna en röd tråd i framställningen, men det ska sägas att angreppssättet samtidigt bidrar till att teckna en mer heltäckande bild. Och när man tränger djupare in i resonemangen blir det också tydligt att vi knappast har att göra med en explorativ undersökning. Författaren knyter väl an till den tidigare forskningen på området och tar tydligt avstamp mot tidigare studier för att driva argumentationen framåt. Exemplifieringen är också mycket generös, vilket definitivt är en styrka i sammanhanget. Ibland kunde man dock önska att författaren tydligare hade utnyttjat de rika datamängderna till att föra resonemang av mer generell art. Det gäller inte minst det korta avslutande kapitlet som i mångt och mycket bara blir en sammanfattning utan några direkt övergripande ansatser. Jag hade exempelvis gärna sett en diskussion av språkförändring utifrån ett mer principiellt perspektiv. Utan tvekan hade resultaten kunnat utnyttjas för att belysa sådana frågeställningar. Det gäller t.ex. de externa faktorernas roll i språkförändringsprocessen (som aktualiseras i samband med den plötsliga ökningen av oinledda relativsatsen). Också i andra sammanhang hade det varit möjligt att med utgångspunkt från de mer konkreta diskussionerna föra resonemanget i en mer generell riktning.

Sammanfattningsvis ska sägas att Terje Wagener med *The History of Nordic Relative Clauses* har givit ett viktigt bidrag till vår kunskap om relativ satsfogning i de nordiska språkens äldre skeden. Undersökningen har avkastat en stor mängd resultat som kommer att bilda naturliga utgångspunkter för vidare studier av relativsatsen både i de nordiska språken och i det vidare sammanhanget.

Litteratur

- Ejskjær, Inger. 1964. "Nogle ejendommeligheder ved relativkonstruktioner i danske øsmål og i skånsk." *Acta Philologica Scandinavica* 26: 109–152.
- Håkansson, David. 2012. "Relativkomplex eller pseudosamordning? Om relativsatsliknande konstruktioner utan *som* i sydsvenskt talspråk." *Språk & stil* 22:2: 62–92.
- Klockhoff, Oskar. 1884. *Relativsatsen i den äldre fornsvenskan*. Karlstad.
- Lindblad, Gustaf. 1943. *Relativ satsfogning i de nordiska fornspråken*. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap. Serie A. 1.) Lund: Lunds universitet.
- Stroh-Wollin, Ulla. 1997. "Framväxten av obligatoriska *som*." I: *Studier i svensk språkhistoria 4*, red. Patrik Åström, 171–178. Stockholm: Institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet.
- Wenning, Alf. 1941. *Relativ satsfogning i fornsvenskan*. Lund: Lindstedts.

David Håkansson
Institutionen för nordiska språk
Uppsala universitet
Box 527
SE-751 20 UPPSALA
david.hakansson@nordiska.uu.se